

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja Haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö

Joosep Raudsepp

EUROTSOON KUI OPTIMAALNE VALUUTAPIIRKOND – POLIITILISE
INTEGRATSIOONI TÄHTSUS VALUUTALIIDU TOIMIMISEL

Juhendaja: Viljar Veebel, PhD

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
/töö autori nimi/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. OPTIMAALSE VALUUTAPIIRKONNA TEOORIA	6
1.1 Teoreetilised alused.....	6
1.2 Optimaalse valuutapiirkonna kriteeriumid.....	7
1.3 Optimaalse valuutapiirkonna tulud	9
1.4 Optimaalse valuutapiirkonna kulud	11
2. EUROTSOONI AJALUGU.....	12
2.1 Euroopa Rahasüsteem	12
2.2 Euroopa Majandus- ning Rahaliit	13
3. EUROTSOON KUI OPTIMAALNE VALUUTAPIIRKOND.....	16
3.1 Hindade ja palkade paindlikkus	16
3.2 Tootmistegurite mobiilsus.....	18
3.2.1 Tööjõu mobiilsus.....	18
3.2.2 Kapitali mobiilsus	20
3.3 Inflatsioonimäärade sarnasus	22
3.4 Majanduse avatus ja suurus.....	23
3.5 Kaubaturgude integreeritus	24
3.6 Fiskaalne integratsioon.....	25
4. POLIITILINE INTEGRATSIOON EUROTSOONIS EHK POLIITILISE LIIDU TÄHTSUS VALUUTALIIDU TOIMIMISEL.....	27
4.1 Valitsustevaheline kauplemine: Prantsuse-Saksa kokkulepe.....	28
4.2 Rahvusülene poliitika: institutsioonid ja investorid.....	29
4.3 Merkozy huvid	30
4.4 Järeldused.....	32
KOKKUVÕTE.....	34
KASUTATUD KIRJANDUS	36
LISA 1 Mobiilsuse positiivne mõju	40
LISA 2 EURES-e tööpakkumised.....	41
LISA 3 Euroopa Majandus- ja Rahaliidu kolm etappi.....	42
SUMMARY	43

SISSEJUHATUS

1. jaanuaril 2011. aastal võttis Eesti kasutusele euro, saades sellega eurosooni 17. liikmesriigiks. Eufooria näis olevat suur, väike Eesti oli lõpuks saanud Euroopa Majandus- ja Rahaliidu täisväärtuslikuks liikmeks – ülesanne, millega ei ole tänini hakkama saanud mitmed Kesk-Euroopa suurriigid, rääkimata Eesti lõunanaabritest. Välismaine meedia kuhjas meid üle kiiduavaldustega, tunnustust avaldasid ka mitmed Euroopa Liidu mainekad institutsioonid ning austust pälvisime teistelki euroala liikmesriikidelt. Tagatipuks valiti Jürgen Ligi Euroopa aasta parimaks rahandusministriks. Kuid millegipärast jäi kaua oodatud õnn tulemata ning peagi võis kriitikute suust kuulda, et tegemist oli viimase piletiga „Titanicule“. Viimaste aastate aktuaalsemaid teemasid Euroopas ongi olnud euroala ning selle kriis. Sestap otsustasingi täpsemalt uurida, mis eurosoon õigupoolest on ning kuhu on jäänud need kaua oodatud hüved?

Jättes kõrvale kirjandusliku proloogi, siis bakalaureusetöö üheks põhiliseks eesmärgiks ongi uurida euroala – anda ülevaade ajaloost ning selgitada eurosooni teoreetilist tausta. Lõputöö empiiriline osa analüüsib kuidas on teooria praktikas rakendunud. Euroala teoreetiliseks aluseks on optimaalse valuutapiirkonna teooria ning uurimuse analüütiline pool vaatlebki eurosooni vastavust antud teoorias sätestatud nõuetele.

Üldiselt võib töö jagada kolmeks suureks osaks. Esimene neist selgitab teooriat, millel euroala põhineb. Uurimuse teine osa keskendub juba empiiriale, andes ülevaate ajaloolisest taustast ning analüüsides euroala vastavust optimaalse valuutapiirkonna kriteeriumitele. Kolmas osa vaatleb aga poliitilist integratsiooni eurosoonis – ehk teisisõnu selgitab poliitilise liidu tähtsust optimaalse valuutapiirkonna toimimise seisukohast.

Ei saa väita, et tegemist oleks täiesti uudse uurimusega antud valdkonnas. Optimaalse valuutapiirkonna arutelu on esile kerkinud varemgi, näiteks Euroopa Majandus- ja Rahaliidu loomise ajal. Seejärel vajas antud teooria mõneks ajaks unustustehõlma, kuid viimaste aastate jooksul – suuresti tingituna eurokriisist – on taas aktuaalseks muutunud. Uurides erinevaid akadeemilisi artikleid ning raporteid, avastasin, et enamus töid, mis antud valdkonnas on tehtud, on ligikaudu kümme kuni kaksikümmend aastat

vanad. Seega otsustasin teema ise käsile võtta ning proovida kajastada seda kõige uuemate saadaval olevate andmete näitel. Kõik lõputööd illustreerivad joonised on autori enda poolt koostatud, kasutades ajaliselt kõige värskeimat Eurostati andmebaasi leiduvat statistikat. Bakalaureusetöö uurimusülesannete paremaks piiritlemiseks olen sõnastanud ka hüpoteesi: euroala ei ole optimaalne valuutapiirkond. Kui püstitatud hüpotees peaks kinnitust leidma, siis üritan ka selgitada miks ja mis põhjustel see nii on.

Töös kasutatud materjali hulk oli piisav ning asjakohane. Vajaliku kirjanduse leidmisega suuri probleeme ei tekkinud: kasutatud on mitmeid raamatuid, akadeemilisi artikleid, asutuste raporteid, eurosooni ning Euroopa Liidu alaseid uurimusi jpm. Küll aga osutuks keeruliseks kõige pädevamate ning objektiivsemate allikate eristamine, kuid see takistus ei olnud ületamatu. Samuti ei ole põhjust kahelda uurimuses kasutatud statistilistes andmetes: sisuliselt kõik andmed pärinevad ühest usaldusväärsest allikast – Eurostatist.

Töö peaks pakkuma põnevat lugemist igale ühele, kellele vähegi pakub huvi Euroopa tulevane käekäik – nii poliitiline kui majanduslik. Mõistes paremini eurosoonis valitsevaid huvisid, võib see aidata lahti mõtestada nii mõnegi liikmesriigi, seal hulgas Eesti, majanduslikke ning poliitilisi otsuseid.

1. OPTIMAALSE VALUUTAPIIRKONNA TEOORIA

Pikaajaliste diskussioonide tulemusena on loodud mitmeid teooriaid, mis käsitlevad vahetuskursisüsteeme ning üheks tuntuimaks neist on optimaalse valuutapiirkonna teooria. Optimaalse valuutapiirkonna teooria vaatleb, milline vahetuskursisüsteem oleks antud regioonis efektiivseim ning ühtlasi analüüsib ja selgitab millised peaksid olema tingimused, et riikidel või regioonidel oleks otstarbekas moodustada rahaliit ning võtta kasutusele ühine valuuta.

1.1 Teoreetilised alused

Riikide heaolu mõjutab olulisel määral nende rahapoliitika – milline on soodsaim viis tagamaks jätkusuutlik väliskaubanduse areng, vähendamaks tööpuudust või ohjeldamaks inflatsiooni? Üheks vahendiks mõjutamiseks eelpoolmainitud tegureid – ning veel paljusid teisigi – on vahetuskursisüsteem. Poliitökonoomias on palju arutletud küsimuse üle, milline vahetuskursisüsteem tagab efektiivseima tulemuse. Ühest vastust sellele küsimusele on raske leida. Poolt ning vastuargumente fikseeritud ja ujuval vahetuskursil põhinevale süsteemile jätkub mõlemasse leeri.

Optimaalse valuutapiirkonna teooria alusepanijaks võib pidada Nobeli preemiaga pärjatud Robert Mundelli, kes 1961. aastal avaldas artikli „*A theory of Optimum Currency Areas*“. Siiski tuleb rõhutada, et optimaalse valuutapiirkonna teooria ei ole ainult ühe teadlase pärand, antud teooria on välja kujunenud aastakümnete pikkuste diskussioonide käigus ning teooriat on täiendanud veel mitmed autorid – nendest olulisemateks võib pidada ehk Ronald McKinnonit ja Peter Kenenit. Esialgu oli teooria peamiselt keskendunud optimaalse vahetuskursisüsteemi valikule ning selle teoreetilistele alustele, kuid Euroopa Majandus- ning Rahaliidu loomine tõstas optimaalse valuutapiirkonna teooria taas päevakorda ning esiplaanile kerkis just optimaalse valuutapiirkonna teooria praktiline külg – selle loomise eeldused ning rakendamise võimalused. Lisandunud on ka mitmeid uuemaid teoretikuid, kes omapoolsete panustega antud teooria arenemist on toetanud, nimetagem neist mõned: Luca A. Ricci, George S. Tavlas ning Francesco P. Mongelli.

Kui riik või riigid soovivad luua või osaleda optimaalses valuutapiirkonnas, siis esmalt tuleb vaadelda milline oleks otstarbekas vahetuskursi valik ning seejärel oleks tarvilik

leida sobivad partnerid. Vahetuskursisüsteemi valiku puhul aitab teooria hinnata monetaarintegratsioonist tulenevaid tulusid ning kulusid. Partnerite valikul on optimaalse valuutapiirkonna teooria puhul võimalik vaadelda antud riikide või regioonide sobitumist optimaalseks valuutapiirkonnaks ning hinnata kas rahaliidu moodustamine on liikmetele kasumlik, otstarbekas. (Melitz 1991: 1).

Optimaalseks valuutapiirkonnaks loetakse geograafilist piirkonda, kus ühise valuuta tulemusena on võimalik kasvatada majanduslikku efektiivsust ning seega heaolu terves regioonis (Mundell 1961: 661). Robert Mundell pööraski esimesena tähelepanu asjaolule, et riik rahvusliku territooriumi mõttes on kujunenud ajalooliste ja poliitiliste tegurite ajal, ega pruugi seetõttu olla majanduslikus mõttes homogeenne. Seetõttu leidis Mundell, et vahetuskursirežiimi valiku dilemma ei pruugi seisneda mitte riigi valikus ujuva ja fikseeritud kursi vahel, vaid küsimuses, milline on optimaalne piirkond ühe ja sama valuuta kasutamiseks (Mundell 1961: 659). Mundelli hinnangul ei ole optimaalne vahetuskursipiirkond (piirkond, mille piires on otstarbekas rakendada fikseeritud vahetuskurssi) mitte rahvusriik vaid regioon (Mundell 1961: 660), mis vastab teatud majanduslikele kriteeriumitele. Sealjuures ei ole põhjust arvata, et taolise regiooni piirid langevad kokku poliitiliste riigipiiridega.

Antud teoreetilise lähenemise üheks peamiseks eesmärgiks ongi selgitada, millistele tingimustele peaksid regioonid või riigid vastama selleks, et rahaliidu moodustamine oleks õigustatud – suureneks riikide heaolu.

Otsus, kas kuuluda rahaliitu või mitte, tuleb langetada lähtudes sellest, kas paraneb majanduse efektiivsus või kahaneb üldine stabiilsus, nii majanduslik kui poliitiline. Seega peaksid riigid kaaluma valuutaliidust saadavat kasu ning kahju ja langetama selle põhjal oma otsuse. Selle ülesande lihtsustamiseks on optimaalse valuutapiirkonna teooria kohaselt olemas tingimused, mida analüüsides on võimalik vaadelda, kas valuutaliiduga ühinemine on otstarbekas või mitte. (Weimann 2003: 11)

1.2 Optimaalse valuutapiirkonna kriteeriumid

Optimaalse valuutapiirkonna loomiseks ning selle edukaks funktsioneerimiseks on teadlased välja pakkunud järgnevad kriteeriumid, millele piirkonna riigid peaksid vastama. Teooria arenedes on omavahel kombineeritud mitmeid kriteeriume ning

mõned autorid tähtsustavad ja ka grupeerivad teatud kriteeriume erinevalt. Siiski on võimalik välja tuua põhilised nõuded, mis optimaalse valuutapiirkonna teooria diskussioonides esile on kerkinud. Alljärgnevad seitse kriteeriumi on ühtlasi ka empiirilise osa aluseks, kus vaadeldakse euroala vastavust optimaalse valuutapiirkonna nõuetele.

Esimeseks kriteeriumiks on hindade ning palkade paindlikkus. Paindlikud hinnad ja palgad võimaldavad valuutapiirkonnas efektiivselt võidelda inflatsiooni ning tööpuudusega. Hindade ja palkade paindlikkus võimaldab majandusšokiga kohandumisega kaasneva tööpuuduse kasvu välistada alanõudlusega ning inflatsiooni kasvu ülenõudlusega piirkonnas. See kriteerium on tähtis majandusšokiga kohanemiseks lühikesel ajaperioodil ning ühtlasi vähendab ka vajadust kasutada majanduse tasakaalustamiseks vahetuskursiinstrumenti. (Friedman 1953: 163-167)¹

Teiseks kriteeriumiks võib pidada tootmistegurite mobiilsust. Tootmistegurite, ehk tööjõu ja kapitali, vaba liikumine vähendab regioonidevahelisi erinevusi. Kui tööjõud liigub kõrge tööpuudusega piirkondadest madala tööpuudusega piirkondadesse, siis garanteeritakse palkade ja teiste tootmiskulude ühtlustumine. Kui tööjõud ja kapital on immobiilsed, annab ujuv vahetuskurss parema resultaadi kui fikseeritud kurss ning rahaliitu ei peaks moodustama. (Mundell 1961: 662)

Kolmanda tingimusena optimaalse valuutapiirkonna teoorias vaadeldakse inflatsioonimäärade sarnasust. Sarnased inflatsioonimäärad hõlbustavad majanduse tasakaalustumist ilma vahetuskursi täiendava surveta. Seevastu inflatsioonimäärade erinevused võivad vähendada inflatsioonilist rahapoliitikat teostava riigi jooksevkonto defitsiiti ning samuti konkurentsivõimet. Sarnase inflatsioonitasemega riikide üleminek rahaliidule on lihtsam, kui inflatsioonieelistustelt erinevatel riikidel. Madalad ning ühetaolised inflatsioonimäärad soodustavad ka madalaid intressimäärasid riikide vahel, mis omakorda aitavad kaasa stabiilsele kaubavahetusele. (Fleming 1971: 345-347)

Neljandaks kriteeriumiks on majanduse avatus ja suurus. Väikese avatud majanduse korral ei ole ujuva vahetuskursi kasutamisel majanduslikult stabiliseerivat efekti. Kõikumised vahetuskursis kajastuvad eelkõige hindade kõikumises ja destabiliseerivad

---

¹Lõigu lõpus paiknev viide tähistab ühtlasi ka autorit, kes antud kriteeriumi tähtsuse esmakordselt esile tõstis.

majandust. Seega, mida avatum ja väiksem on majandus, seda tõenäolisem on positiivne efekt valuutakursi fikseerimisest ja rahaliidu moodustamisest. (McKinnon 1963: 723)

Viiendaks tingimuseks võib lugeda kaubaturgude integratsiooni. Ühetaoliste tootmisstruktuuridega riigid saavad tõenäoliselt sarnaste majandusšokkide osaliseks, mis kahandavad vahetuskursi kasutamise vajadust omavaheliste majandussuhete tasakaalustamisel. Seega on sarnaste tootmisstruktuuridega majandused head kandidaadid rahaliidu moodustamiseks. Lisaks mõjutab riikide omavahelise kaubanduse tase ühtse valuutapiirkonna toimimist – ühisrahale ülemineku kasutegur on seda suurem, mida tugevamalt on antud piirkonna kaubaturud omavahel seotud. (*ibid*: 664)

Kuues kriteerium on optimaalse valuutapiirkonna liikmete fiskaalne integratsioon ehk fiskaalsete ülekannete mehhanism. Mida rohkem on riigid fiskaalselt omavahel seotud, seda kergemini on võimalik leevendada majandusšokkide mõju fiskaalsete ülekannete abil erinevate piirkondade vahel. Fiskaalse integratsiooni üheks eelduseks on poliitilise integratsiooni olemasolu ja valmisolek jagamaks riske partnerriikidega. Fiskaalne integratsioon hõlmab endas näiteks ka maksupoliitika kooskõlastamist. (Kenen 1969: 53)

Viimaseks, ning antud uurimuses kõige tähtsamaks, tingimuseks on liikmesriikide poliitiline integratsioon. Riikide poliitiline tahe on üks olulisemaid kriteeriume ühisvaluuta kasutusele võtmiseks. Eduka rahaliidu toimimiseks on tarvis teha mitmeid kokkuleppeid majanduskasvu kiiruse, inflatsiooni taseme ja tööpuuduse määra osas. Selle kõige aluseks peab aga olema poliitikute soov ning valmisolek tegemaks kompromisse püstitatud eesmärkide saavutamiseks. (Mintz 1970: 17-21)

1.3 Optimaalse valuutapiirkonna tulud

Valuutapiirkonnaga liitumise tulud tulenevad peamiselt raha funktsioonide paremast realiseerumisest. Rahaliidu loomisega kaasnevad positiivsed küljed võib laias laastus jagada kaheks: mikroökonomilised ning makroökonomilised tulud (Mongelli 2003: 17)

Laiem raharinglus tagab suurema raha kasulikkuse ja soodustab piirkonna turgude integratsiooni. Enne valuutaliiduga ühinemist on riikidel võimalik kasutada vahetuskursiinstrumenti protektsionistlikel eesmärkidel. Rahaliidus pole see aga

võimalik, mis on omakorda välisinvesteeringuid soodustavaks faktoriks: avatud välisurud soodustavad kapitali mobiilsust ning ühtlasi puudub investoritel vahetuskursirisk. Samuti kasvab piirkonnas konkurents, mis on hindade läbipaistvuse ja turu suurenemise tulemus. (Weimann 2003: 6; Mongelli 2003: 33)

Üheks optimaalse valuutapiirkonna peamiseks hüveks on transaktsioonikulude kokkuhoid – ühtses valuutaliidus on võimalik säästa otseseid kulutusi selle tõttu, et nii füüsilised kui juriidilised isikud ei pea enam tasuma valuutavahetuse kulusid. Kaudselt hoitakse kokku ka arvestuskulusid: kuna tasumine toimub ainult ühes valuutas, siis puudub vajadus hindade ümberarvutamiseks ehk väheneb erinevates valuutades arvestamiseks vajalik tööjõukulu, pangakontode haldamise kulu jms (Cohen 1998: 218-219). Mida suurem on kaubavahetuse osakaal rahaliidu siseselt, seda suurem on kokkuhoid transaktsioonikulude arvelt.

Lisaks saavutatakse tootmisressursside optimaalsem paiknemine riigi majanduses. Lõpptulemusena toob see endaga kaasa siseturul kaupade ja teenuste turgude tugevnemise, kiirema kaubavahetus partnerriikide vahel ning investeerimisriskide vähenemise, mis omakorda soodustab välismaiste otseinvesteeringute kasvu. (Ricci 2008: 22)

Optimaalne valuutapiirkond ei saa olla liialt väike. Mida suurem on valuutapiirkond, seda suuremad on ka liitumise tulud: suurem piirkond, tagab stabiilsema raha nõudluse (Mundell 1961: 662).

Valuutaliidus kaovad endiste rahaliidu liikmete valuutade vahelised börsispekulatsioonid, mis võivad tekitada valuutakursside kõikumisi (Weimann 2003, lk. 7). Kuna valuutaliidus on kasulik hoida inflatsiooni määrad madalad ning kontrolli all, siis võimaldab see majanduse kasvutempode kiirenemist ja soodustab ühtlasi ka hinnastabiilsust valuutapiirkonnas. (Mongelli 2003: 13)

Rahaliidu moodustamine on selge märk piirkonna poliitilisest integratsioonist ning valmisolekust liikuda tugeva poliitilise liidu suunas. See kasvatab omakorda majanduspoliitilist usaldusväarsust ning suurendab makromajanduslikku stabiilsust. Kokkuvõtlikult võib väita, et mida rohkem erinevaid kasutajaid ühel kindlal valuutal, seda paremini täidab see raha funktsioone.

1.4 Optimaalse valuutapiirkonna kulud

Kõige olulisemaks valuutapiirkonna moodustamise kuluks peetakse rahapoliitilise iseseisvuse kaotamist (Mongelli 2003: 32). Liikmesriigid peavad hakkama tähelepanu pöörama oma majanduspoliitika kooskõlastamisele teiste rahaliidus osalejatega või alluma hoopiski ühisele eelarvepoliitikale. Liikmesriikide sõltumatus rahapoliitikas kahaneb, üha enam hakkavad neid mõjutama rahvusülesed institutsioonid, näiteks valuutaliidu keskpank.

Valuutapiirkonnaga liitumine tähendab ühtlasi ka seda, et liituv üksus loobub olulisest stabiliseerimisvahendist (st ujuvast vahetuskursist). Vahetuskursi muutmine teiste riikide suhtes, eeskätt devalveerides, võib tõsta riigis paiknevate ettevõtete ning seal hulgas ka riigi konkurentsivõimet – ettevõtted saavad nominaalselt samade tulemuste juures pakkuda välisturgudel kaupu soodsamalt. Ka aitab ujuv vahetuskurs turgutada riigi eksporti, muutes välja veetavad tooted väliskaubanduspartnerite jaoks atraktiivsemateks. (*ibid*: 33)

Majandus- ja rahaliidu peamiseks negatiivseks tulemiks ongi stabilisatsioonivahendite vähenemine, millega oleks edukalt võimalik võidelda majandusšokkide vastu. Optimaalse valuutapiirkonna loomise kulud on seotud eelkõige ohuga, et ilmneb makroökonomiline ebastabiilsus majandusšokkide tingimustes. See tähendab, et liikmesriik kaotab võimaluse kasutada rahapoliitikat spetsiifilisele šokile vastamisel ega ole võimeline seda leevendama kasutades näiteks valuuta devalveerimist või revalveerimist.

Seega peaksid potentsiaalsed optimaalse valuutapiirkonna liikmesriigid vaatama esmalt, kas eelpoolmainitud kriteeriume suudetakse täita ning analüüsima, kas valuutaliidust saadav kasu kaalub ülesse kahju. Riigid peavad otsustama, kas rahapoliitilise iseseisvuse vähenemine ning olulistest stabilisatsioonivahenditest loobumine on õigustatud ning seejärel langetama oma otsuse.

Mõistmaks paremini eurosooni ja selle tagamaid, antakse järgnevas peatükis põgus ülevaade selle ajaloolisest kujunemisest ning seejärel võetakse vaaltuse alla euroala ja selle liikmesriigid ning analüüsitakse nende vastavust optimaalse valuutapiirkonna kriteeriumitele.

2. EUROTsoonI AJALUGU

Olgugi, et eurotsoon ise on väga noor, siis idee üle-euroopalisest rahaliidust ning universaalsest valuutast kerkis esile juba 20. sajandi alguses. 1929. aastal tegi Gustav Stresemann Rahvaste Liidule ettepaneku võtmaks kasutusele ühtset Euroopa valuutat, mis aitaks kaasa majanduslikult killustunud Euroopa ühtlustamiseks (Dinan 2004: 144). Peatselt Euroopas aset leidnud sündmused heitsid selle idee aga tahaplaanile, kust ta 1970. aastate alguses taaskord esile kerkis. Bretton-Woodsi süsteemi järsk nõrgenemine ning selle lõplik kokkukukkumine 1970. aastate algusel andis Euroopa riikidele üha enam põhjust suuremaks majandusalaseks koostööks, stabiliseerimaks endi majandust ning fiskaalpoliitikat. (Verdun 2010: 328)

2.1 Euroopa Rahasüsteem

1969. aastal valmistas Euroopa Komisjon algatuse, milles rõhutati vajadust suurema majandusalase koostöö järele Euroopas. Juba samal aastal otsustasid riigi- ning valitsusjuhid oma kohtumisel Haagis, et tarvis on luua mitmeosaline plaan, mille lõppeesmärgiks oleks majandus- ning rahaliidu loomine 1970. aastate lõpuks. Plaani loomiseks ning ettevalmistamiseks loodi ekspertgrupp, mille juhiks sai toonane Luksemburgi peaminister Pierre Werner – mistõttu kutsutakse tihtipeale antud grupi poolt koostatud kava ka Werner'i plaaniks. (Hix & Hoyland 2011: 249)

Keerulised olud majanduses ning globaalpoliitikas 1970ndatel aastatel (Araabia-Iisraeli konfliktid, nafta kriis ning üldine majanduslangus) ei lasknud aga sellel plaanil valmida, mis tõttu see sellisel kujul kunagi teoks ei saanud. (*ibid* 249)

Siiski ei saa Werner'i töögrupi pingutusi asjatuks nimetada – mõjutatuna suuresti nende ideedest loodi Euroopa Rahasüsteem (*European Monetary System*), mis hakkas toimima 1979. aasta märtsis. Suure panuse Euroopa Rahasüsteemi loomisse andis toonane Euroopa Komisjoni president Roy Jenkins, kes samuti hindas Werner'i töögrupi pingutusi ning sisuliselt jätkas poolleli jäänud ettevõtmist. Loodud rahasüsteemil oli kolm peamist tunnusjoont:

- võrdlusvääringuks oli eküü: kõikide liikmesriikide vääringutest moodustatud „valuutakorv”

- vahetuskursi mehhanism: iga vääringu vahetuskurss oli seotud eküüga; vääringute omavaheline vahetuskurss võis kõikuda nullist kuni 2,25%-ni
- krediidimehhanism: iga liikmesriik kandis 20% oma vääringust ja kullareservist ühisfondi. (Verdun 2010: 328)

Kuid ka selline süsteem ei jäänud pikalt kestma. 1992. aastal elas süsteem üle kriisi, mille käigus Itaalia ning Suurbritannia olid sunnitud Euroopa Rahasüsteemist lahkuma. Selle kriisi põhjusteks olid erinevad majandustsüklid: äsja ühinenud Saksamaa majandus kasvas edukalt, seevastu teised liikmesriigid kogesid aga langust. Kuna Saksa Riigipanga (mis toimis rahasüsteemi ankruna) intressimäärad määrasid *de facto* ära intressimäärad teistes liikmesriikides, pidid viimased, hoolimata majanduslangusest, säilitama kõrgeid intressimäärasid. Spekulatsioon liiri ja naela ümber viis süsteemi sügavasse kriisi ning 1992. aastal kukkus Euroopa Rahasüsteem kokku. (Verdun 2010: 329; Hix & Hoyland 2011: 249-250)

2.2 Euroopa Majandus- ning Rahaliit

1989. aastal, esitas Delors'i komitee ettekande majandus ning rahaliidu kohta, mis sisuliselt pani aluse Eurole. Raportis toodi välja kolmeosaline plaan kuidas seatud eesmärkideni jõuda.. Vastavalt Maastrichti lepingule toimub Euroopa Majandus- ja Rahaliidu (*European Economic and Monetary Union – EMU*) üleminek kolmes etapis. (Hix & Hoyland 2011: 249-250)

- Esimene etapp keskendus kapitali vaba liikumise idee arendamisele ja rakendamisele ning seniste majandus- ja valuutapoliitikate konsolideerumises.
- Teises etapis tehti konkreetseid ettevalmistusi ühisvaluutale üleminekuks. Euroopa Majandus- ja Rahaliidu institutsiooniline struktuur sätestati aluslepetes ning fikseeriti rahvuslike valuutade kõikumismäärad.
- Kolmandaks etapiks oli valuutaliidu loomine koos ühisvaluuta, euro kehtestamisega alates 1. jaanuarist 1999.a. Fikseeriti vahetuskursid ning loodi sõltumatu Euroopa Keskpang. (*ibid*)

Esimene etapp algas 1. juulil 1990. aastal mil liberaliseeriti kapitali liikumine Euroopa Liidu piires ja alustati majandus- finants- ja monetaarpoliitika koordineerimist

liikmesriikide vahel. Samuti parandati keskpankade vahelist koostööd keskpankade juhtide komitee moodustamisega. (Kulu & Pihor 2010: 55)

Teise etapi alguseks loetakse 1. jaanuari 1994. aastat mil loodi Euroopa Rahainstituut (*European Monetary Institute* – EMI). EMI oli tulevase Euroopa Keskpanga (*European Central Bank* — ECB) eelkäijaks. Selle ülesandeks oli valmistada ette Euroopa Keskpanga ülesehitamist ja tegevust ning toetada liikmesriike kolmandasse etappi ülemineku tingimuste täitmisel. Eesmärgiks oli tagada rahvuslike keskpankade autonoomia, loomaks alust hilisemale Euroopa Keskpankade Süsteemi (*European System of Central Banks* - ESCB) efektiivsele toimimisele. Hiljem Euroopa Rahainstituut likvideeriti ning tööd alustas Euroopa Keskpang. (*ibid*)

Teisest etapist alates kehtis range eelarvedistsipliini kohustus, näiteks oli keskpankadel keelatud anda valitsustele krediiti eelarvedefitsiidi finantseerimiseks. Eküü valuutakorvi teises etapis enam ei muudetud. Lisaks pidid liikmesriigid ette valmistama oma keskpanga Euroopa Keskpankade Süsteemis osalemiseks, tagades ühtlasi nende sõltumatuse. (*ibid*)

1995. aasta Madridi tippkohtumusel lepidi kokku, et ühisraha hakkab kandma nimetust “euro” ning kinnitati, et rahaliidu kolmanda etapiga alustatakse hiljemalt 1. jaanuaril 1999. Enne kolmandasse etappi astumist pidid Euroopa Komisjon ja Euroopa Rahainstituut esitama ministrite nõukogule aruande, milles nad hindasid liikmesriikide vastavust lähenemiskriteeriumitele. (*ibid*)

1. jaanuaril 1999. aastal algas Euroopa Majandus- ja Rahaliidu kolmas ja viimane etapp, kus sätestati rahaliidu loomine koos ühisraha euro kehtestamisega – Maastrichti kriteeriume täitnud riigid fikseerivad oma valuutade vahetuskursid euro suhtes ning võtavad kasutusele ühisvääringu, euro. Sularahana võeti euro kasutusele 2002. aastal ning seni paralleelselt käibinud rahvusvaluutad eemaldati ringlusest (*ibid*). Kõigepealt määrati lõplikult kindlaks algselt rahaliidus osaleva 11. liikmesriigi vääringute vahetuskursid ning usaldati Euroopa Keskpangale ühtse rahapoliitika elluviimise ülesanne. Euro esmakasutajateks olid 12 liikmesriiki: Austria, Belgia, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Kreeka, Holland, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa ja Soome. Euroala kolmeteistkümnenda riigina liitus Sloveenia 2007. aasta 1. jaanuaril.

Aasta hiljem liitusid euroalaga Küpros ja Malta, 2009. aasta 1. jaanuaril Slovakkia ning 2011. aasta 1. jaanuaril Eesti. Lisaks on tehtud erand kahele liikmesriigile: Ühendkuningriikidele ning Taanile, kellel on siiski võimalus taotlusel liituda majandus- ja rahaliidu kolmanda etapiga. Euroalaga ühinemiseks ei ole seni soovi avaldanud ka Rootsi. (Hix & Hoyland 2011: 253)

3. EUROTsoon KUI OPTIMAALNE VALUUTAPIIRKOND

Nii nagu tavaliselt, ei vasta tegelikkus täielikult teooriale. Maailmas on raske leida täiesti perfektset valuutapiirkonda, mis vastaks kõigile teorias seatud tingimistele. Tihtipeale ei ole isegi ühte valuutat kasutava riigi siseselt kõik optimaalsele valuutapiirkonnale esitatavad nõudmised täidetud. Seega on oluline kriteeriumite suhteline, kuid piisav täitmine. Järgnevalt vaadeldaksegi euroala vastavust optimaalse valuutapiirkonna teooria kriteeriumitele.

3.1 Hindade ja palkade paindlikkus

Mida suurem on struktuurne tasakaalustamatus rahaliidu liikmete hulgas, seda enam on vajalik hindade ja palkade paindlikkus, et vähendada majandusšokkide negatiivseid mõjusid üksikutele liikmesriikidele.

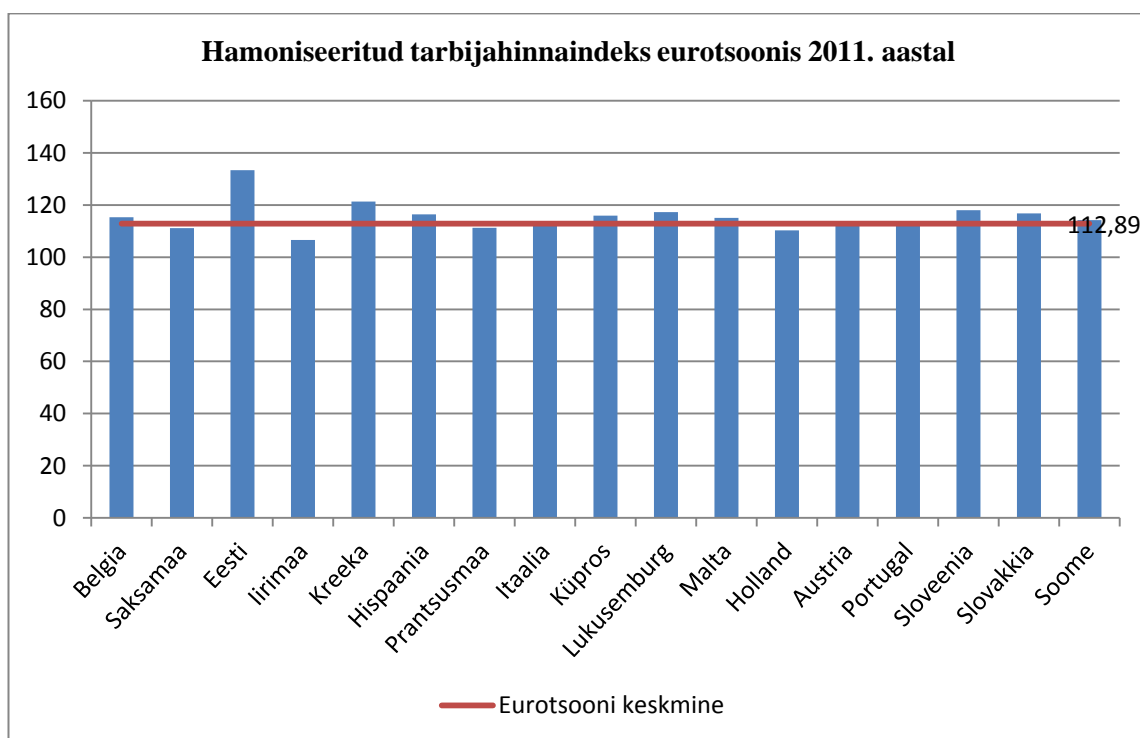
Hindade ja palkade paindlikkus näitab, kuidas hinnad ning palgad reageerivad majanduses toimunud muutustele. Palkade paindlikkus tuleneb sellest, mil määral ja kui pikaks ajaks on palgad fikseeritud kollektiivlepingutega, seega sõltub palkade paindlikkus enamjaolt nende määramise süsteemist. Enamikes Euroopa Liidu liikmesriikides toimub palkade määramine tsentraliseeritud ametiühingute või töötajate ühenduste kaudu, mille tõttu on palgad suhteliselt jäigad. (Weimann 2003: 9; Hix & Hoyland 2011: 269)

2007. aastal Euroopa Komisjoni poolt tellitud uuring „*Nominal and real wage flexibility in EMU*“ toobki välja tõsiasja, et palgad on euroalas paraku liialt jäigad ning rahaliidu efektiivsemaks toimimiseks oleks vaja saavutada palkade suurem paindlikkus. Uuring rõhutab, et kui palgad ja hinnad oleksid paindlikumad, siis oleks võimalik reguleerida tööpuuduse kasvu alanõudlusega ning inflatsiooni kasvu ülenõudlusega piirkonnas. (Arpaia & Pichelmann 2007: 30)

Palkade paindlikkus on aga eriti oluline multinatsionaalses majandusblokkis nagu Euroopa Liit, kus tööjõu regioonidevaheline mobiilsus on piiratud muude tegurite kõrval ka kultuuriliste ja keeleliste erinevustega, mille kõrvaldamine on pikaajaline ja väga keerukas – kui mitte võimatu protsess. (Kulu & Pihor 2008: 93)

Hinnad seevastu on eurotsoonis oluliselt paindlikumad kui palgad. Seda kinnitab ka Simon Fraseri Ülikoolis avaldatud uuring: „*The Effect of the Euro on Price Flexibility*“, mis toob välja, et ühisrahal on positiivne efekt hindade paindlikkuse suhtes. Kuigi autor rõhutab, et hindade paindlikkus võrdluses näiteks Ameerika Ühendriikidega ei ole suur, siis mida kauem on riikides käibel olnud ühisvaluuta, seda paindlikumaks on hinnad muutunud. (Tchinkov 2008: 15)

Kuna ühtset ja selgelt loetavat graafikut hindade paindlikkuse kohta eurotsoonis on keerukas koostada, siis olen järgneval joonisel kasutanud harmoniseeritud tarbijahinnaindeksit liikmesriikides (vt. Joonis 1). Mida ühtlasem on tarbijahinnaindeks, seda ühtlasemad ja paindlikumad on ka hinnad euroalas.

Joonis 1. Harmoniseeritud tarbijahinnaindeks eurotsoonis 2011.aastal
Allikas: Eurostat

Nagu jooniselt näha võib, siis väga suuri erinevusi liikmesriikide vahel ei ole. See annab lootust arvata, et ajapikku hinnad eurotsoonis harmoniseerivad ning ühtlustuvad, suurendades seega ka hindade paindlikkust. Siiski püsivad euroalas teatavad piirangud, mis mõjutavad kaupade ja teenuste hinna paindlikku muutumist – mitmetes sektorites makstavad riiklikud toetused ning konkurentsi puudumine sektorites, milles on

valitseval positsioonil monopolid või riiklikud ettevõtted, ei soodusta hindade paindlikkust (Duisenberg 2002: 35).

Hindade ja palkade paindlikkus mõjutabki otseselt vahetuskursiinstrumendi kasutamise tõhusust. Hindade ja palkade paindlikkuse korral toimivad majanduses kiired kohandumisprotsessid, mistõttu vahetuskursiinstrumendi kasutamine ei ole efektiivne. Kui aga hinnad ja palgad on jäigad, siis kiiret kohandumist ei toimu ning kasulikum oleks nominaalse vahetuskursi abil muuta suhtelisi hindu (st reaalselt vahetuskursi) ja selle tulemusena parandada riigi majanduslikku olukorda. (Kulu ja Pihor 2008: 93)

3.2 Tootmistegurite mobiilsus

Selle kriteeriumi kohaselt on vaatluse all peamiselt tööjõu ning kapitali riigiülene mobiilsus – kuidas liiguvad töötajad ning kapitalivood riikide vahel, eurotsooni siseselt. Tootmistegurite mobiilsust rõhutas oma artiklis juba Mundell, väites, et mida suurem on tööjõu kalduvus liikuda mahajäänud piirkonnast arenevasse piirkonda, seda väiksem on vajadus erinevateks tööpuudust leevendavateks poliitilisteks meetmeteks (Mundell 1961: 661).

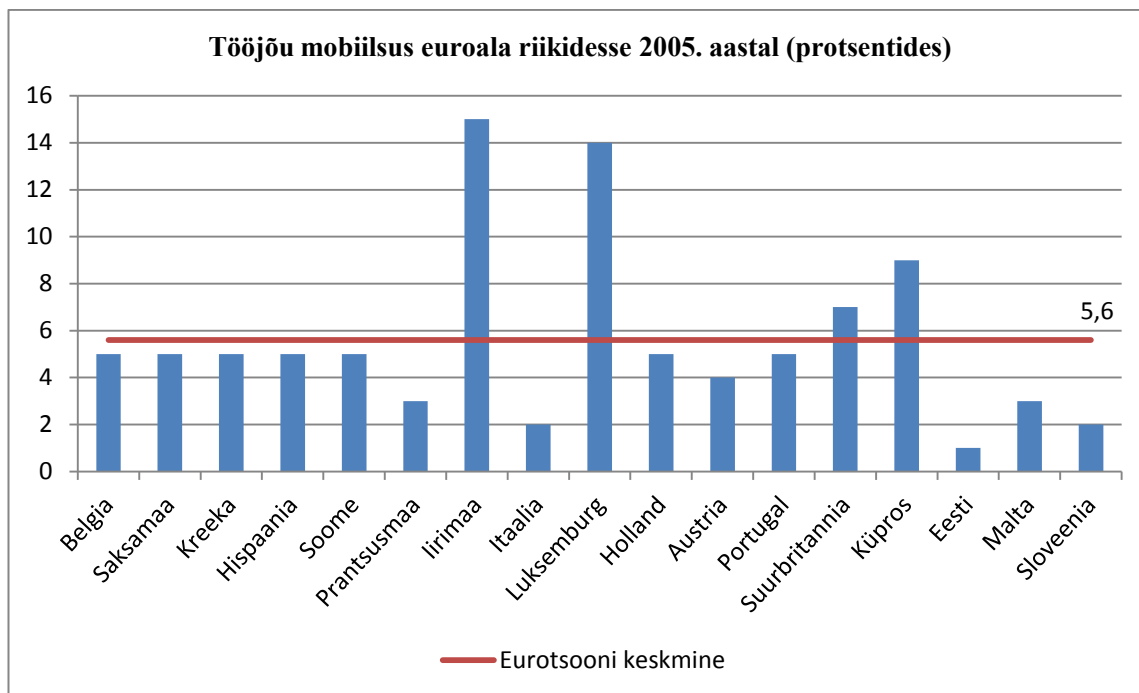
3.2.1 Tööjõu mobiilsus

2006. aastal avaldatud uurimusest „*Mobility in Europe*“ selgub, et tööjõu liikuvus Euroopa Liidu siseselt on minimaalne ning tööjõu mobiilsus euroala siseselt on veelgi väiksem (vt. Joonis 2) (Coppin *et al* 2006:11).

Sama uuring annab ka ülevaate, millised on inimeste tulevased kavatsused mobiilsuse osas ning taaskord võib märgata inimeste mobiilsuse väga madalat trendi: vaid 3% uuringus osalenud EU25² riikide elanikest oli valmis järgmise viie aasta jooksul vahetama elu- ning töökohta Euroopa Liidu siseselt. (*ibid*: 71)

---

² EU25 riikideks nimetakse liikmesriike, kes kuulusid Euroopa Liitu enne 2007. aastat. Need on: Austria, Belgia, Eesti, Hispaania, Holland, Itaalia, Iirimaa, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Suurbritannia, Taani, Tšehhi, Ungari. (Coppin *et al* 2006: 12)

Joonis 2. Töäjõu mobiilsus euroala riikidesse 2005. aastal (protsentides)

Allikas: Coppin *et al* 2006: 18

Jooniselt saab selgelt välja lugeda kaks olulist faktorit, mis iseloomustavad eurotsooni mobiilsust. Esiteks on töäjõu üldine mobiilsus madal: eurotsooni keskmine on kõigest 5,6 % ning teiseks võib märgata töäjõu mobiilsuse ebahühtlast jaotumist. Iirimaa ning Luksemburg on selgelt palju ahvatlevamad sihtkohad kui näiteks Eesti või Itaalia.

Kehva mobiilsust Euroopa Liidus ning eurotsoonis kajastab ka uuring „*Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Social and Economic Benefits*“ kus tuuakse välja, et EU15³ riikide keskmine regioonidevaheline mobiilsuse näitaja on 1% kogu elanikkonnast. Mobiilsuse madal protsent on tingitud mitmetest keelelistest ja kultuurilistest erinevustest, aga ka mitmesugustest seadusandlikest regulatsioonidest. Lisaks on välja toodud ka vajaliku informatsiooni vähene kättesaadavus, legaalsed ja administratiivsed barjäärid, erinevate kvalifikatsioonide ühtse tunnustamise puudumine ning maksu ja sotsiaalsüsteemide eripärad (Bonin *et al* 2008: 36). See kõik aga soodustab töäjõu paiksust.

³ EU15 koosneb liikmesriikidest, kes olid Euroopa Liidu liikmed enne 2004. aastat. Need riigid on: Austria, Belgia, Taani, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Holland, Portugal, Hispaania, Rootsi, Suurbritannia. (Bonin *et al* 2008: 7)

2011. aastal Natixise uurimiskeskuse poolt avaldatud raportis, mis analüüsib eurotsooni tööjõu mobiilist, tuuakse välja ka mõningad positiivsed faktorid. Raportis rõhutatakse, et kuigi üldine tööjõu mobiilsus eurotsoonis on madal, on eurooplaste hulgas tasapisi siiski kasvamas tahe ning valmisolek töötamiseks ning elamiseks mõnes teises liikmesriigis. Sisemise tööjõu migratsiooni potentsiaal on eriti kõrge noorte, hästi kvalifitseeritud töötajate seas, keda on mõjutatud kõrge töötuse määr eurotsooni äärealadel. Raport toob välja ka tööjõu mobiilsuse positiivse mõju emigreeritava riigi töötuse määrale (vt. lisa 1). Siiski tuleb tõdeda, et tööjõu migratsiooni mõju sihtriigi töötuse määrale on olnud marginaalne. (Broyer, Caffet & Martin 2011: 1)

Tööjõu mobiilse suurendamisele on viimastel aastatel tähelepanud pööranud ka mitmed Euroopa Liidu institutsioonid, näitena võib siinkohal tuua vahepeal sisuliselt varjusurmas olnud EURES⁴-e populariseerimist ning propageerimist. Siiski vaadates sealseid tööpakkumisi võime märgata tööturul valitsevat asümmeetrilisust. 2010. aastal oli ülekaalukalt kõige rohkem tööpakkumisi Saksamaalt (250 841 tööpakkumist), teisel kohal paiknev Holland jäi alla ligi seitsme kordselt (36 567 tööpakkumist). Suurematest eurotsooni liikmetest olid Itaalia ning Hispaania tabeli lõpuosas, vastavalt 856. ja 229. tööpakkumisega (vt. lisa 2). (*ibid* 2011: 13)

Lisaks üldisele marginaalsele tööjõu mobiilsusele Euroopa Liidus ning eurotsoonis on sinne tööjõu liikuvus ka asümmeetriline (Bonin *et al* 2008: 67) – tööjõud liigub pigem perifeeriast tuumikriikidesse, mitte vastupidi.

3.2.2 Kapitali mobiilsus

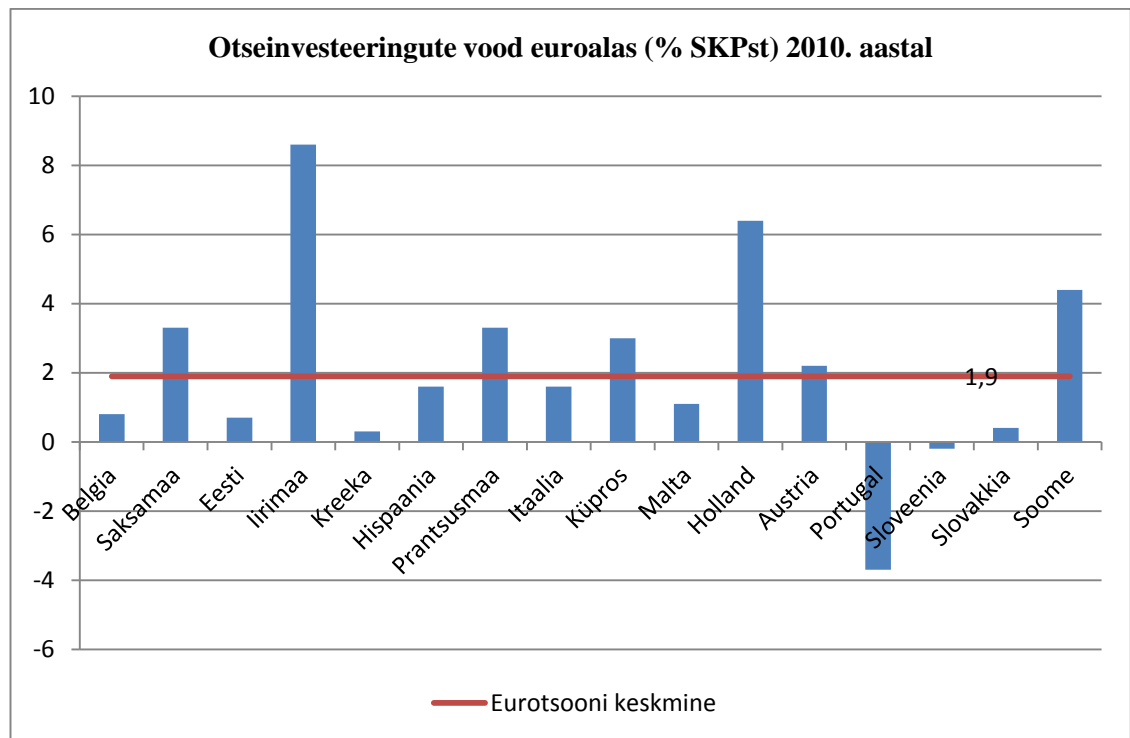
Kuigi Euroopa Liidus on *de jure* tagatud nii tööjõu kui kapitali liikumise vabadus, toimib reaalsuses vaid kapitali vaba liikumine. Isegi kui tööjõud on immobiilne, siis kapital saavutab enamasti kõrge mobiilsuse ning toimib tööjõu liikumise asendajana, jaotades ümber ressursse regioonide vahel. (Kulu & Pihor 2010: 92)

Üks viis kuidas analüüsida kapitali mobiilsust on vaadelda otseinvesteeringute voogusid. Alljärgnevalt jooniselt (vt. Joonis 3) on võimalik märgata, et kapitalivood on ebasümmeetrilised. Ilmselt ei saa otseinvesteeringute voogude puhul oodata täielikku

---

⁴ EURES (European Employment Services) on Euroopa Komisjoni poolt loodud töövahenduse võrgustik, mis asutati 1993.aastal. Eestis on EURES tegevust koordineerivaks asutuseks Töötukassa.

tasakaalu, kuid optimaalses valuutapiirkonnas võiks eeldada sarnasemaid tulemusi. Eurotsoonis on loodud küll soodsad tingimused kapitali vabaks liikumiseks, kuid paraku ei korva see tööjõu madalast mobiilsusest tulenevat kahju. Jooniselt on hästi näha, kui ebaproportsionaalselt liiguvad investeeringute vood euroalas – erinevused liikmesriikide vahel on väga suured ning seetõttu on raskendatud ka kapitali mobiilsusest tulenev tasakaalustav ressursside ümberjaotamise efekt.

Joonis 3.⁵ Otseinvesteeringute vood euroalas (% SKPst) 2010. aastal
Allikas: Eurostat

Tööjõu ja kapitali mobiilsus tasakaalustab riikidevahelist majandust soodustades ressursside ümberpaigutamist, mis omakorda levendab majanduslike šokkide mõju optimaalse valuutapiirkonna liikmetele. Ühtlasi, kui tööjõud liiguks kõrge tööpuudusega piirkondadest madala tööpuudusega piirkondadesse, kindlustaks see palkade ja teiste tootmiskulude ühtlustumise. (Kulu & Pihor 2008: 93)

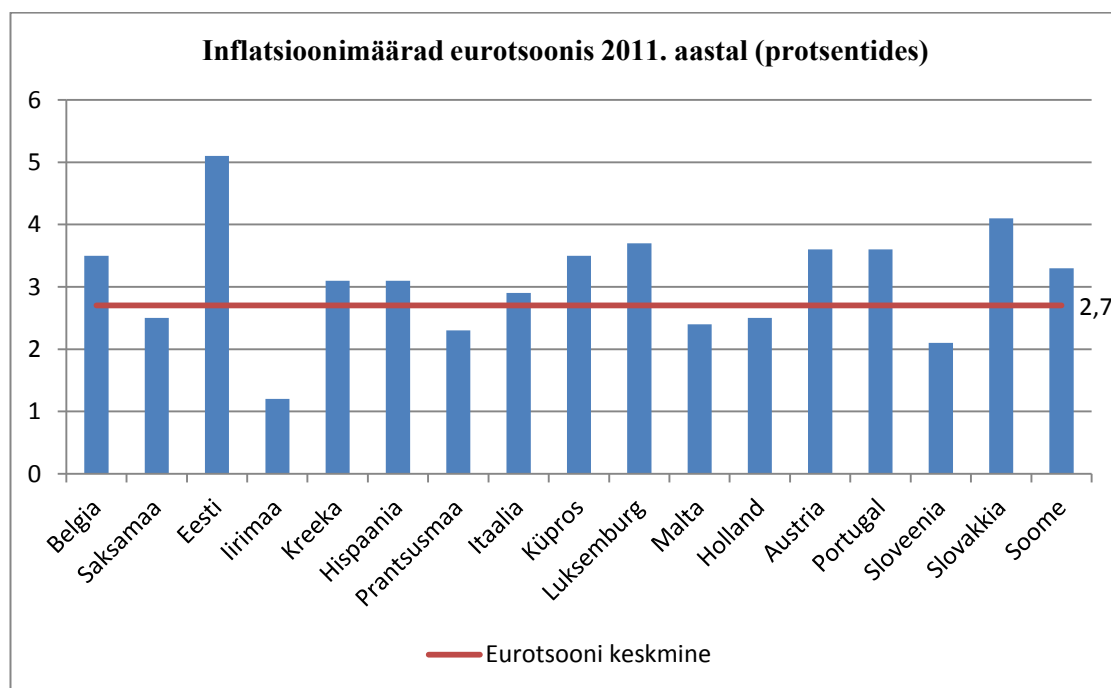
Paraku tuleb tunnistada, et eurotsooni tööjõu ning kapitali mobiilsus ei ole piisav, et optimaalse valuutapiirkonna antud kriteeriumi hüved saaksid rakenduda. Praegune

⁵ Joonise paremaks mõistmiseks on välja jäetud Luksembourgi näitajad, mis ületasid mitmesajakordselt teiste joonisel olevate riikide näitajaid.

minimaalne tootmistegurite liikumine pigem suurendab regioonide vahelisi erinevusi, kui vähendab neid.

3.3 Inflatsioonimäärade sarnasus

Riikide erinevad inflatsioonimäärad annavad märku erinevustest riigi majanduspoliitilistes eelistustes või majandusstruktuuris. See omakorda võib rahaliidu loomisel tuua kaasa täiendavat kahju. Optimaalses valuutapiirkonnas ei tohiks liikmesriikide inflatsioonimäärade vahel suuri erinevusi olla (vt. Joonis 4). Seega, mida sarnasemad on riikide inflatsioonilised eelistused, seda väiksem on valuutaliidust tulenev kahju. (Fleming 1971: 346)

Joonis 4. Inflatsioonimäärad eurotsoonis 2011. aastal (protsentides)

Allikas: Eurostat

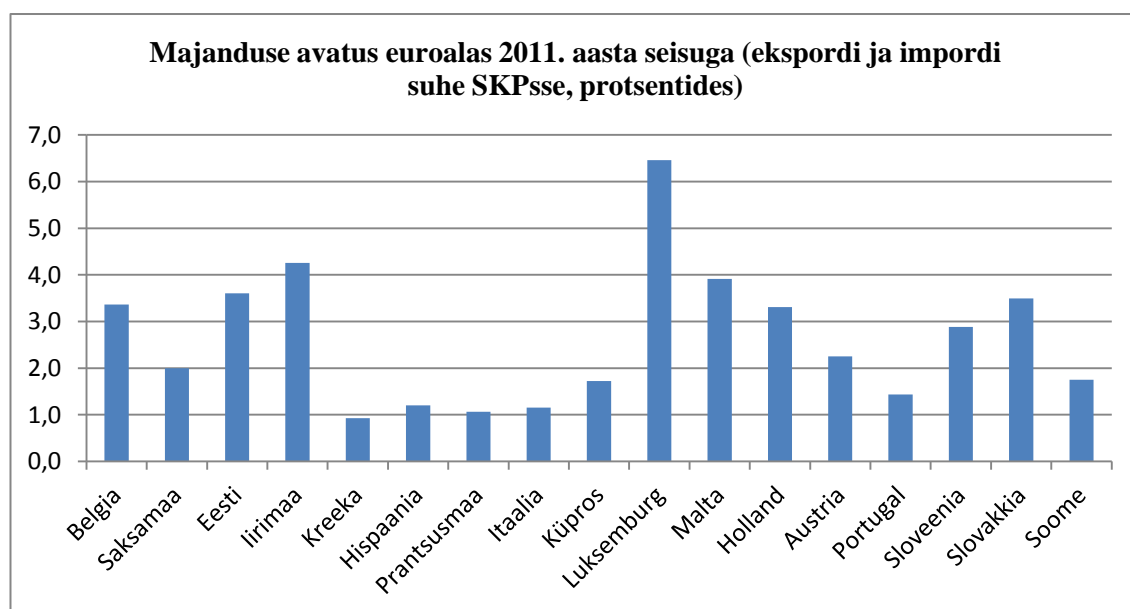
Inflatsioonimäärade kõikumine eurotsooni siseselt ei ole väga suur, kuid see on paljuski tingitud tänu Euroopa Keskpanga ning liikmesriikide valitsuste pingutustele hoidmaks madalat ja ühtset inflatsioonimäära (Verdun 2010: 336). Madalad inflatsioonimäärad soodustavad riikide vahelist kaubavahetust ning aitavad kaasa suuremale euroala integratsioonile, kuid tuleb arvestada, et selline „kunstlik“ inflatsioonimäära hoidmine võib olla kasulik eurotsoonile tervikuna, kuid mitte selle liikmetele üksikuna. Näiteks oleks suuremat varimajandust omavatele liikmesriikidele (nt Hispaania, Kreeka ja

Portugal) kasulikum omada senisest kõrgemat inflatsioonimäära. Seevastu Saksamaale, kelle varimajanduse osakaal on minimaalse, sobib madal inflatsioonimäär (Kulu & Pihor 2008: 91).

Lähtudes üksnes inflatsioonimäärade sarnasusest võib väita, et optimaalse valuutapiirkonna tingimus on – pisikese mööndusega – täidetud.

3.4 Majanduse avatus ja suurus

Majanduse avatus suurendab ühise valuuta kasutuselevõttust tulenevaid hüvesid. Rahvusvahelise kaubanduse suur osatähtsus suurendab transaktsioonikuludest ja vahetuskursiriski vähenemisest tulenevat kokkuhoidu (Mongelli 2002: 9) ning siit võib järeldada, et mida avatum on majandus, seda tõenäolisemalt ületavad optimaalse valuutapiirkonnaga liitumisest tulenevad positiivsed mõjud negatiivseid. Avatud majanduse puhul ei ole tarvis kasutada vahetuskursiinstrumenti, sest toimub n-õ iseregulatsioon – majandus on võimeline ilma liigse riigipoolse sekkumiseta kohanema turgudel toimuvate muutustega (Ricci 2008: 24). Eurotsoon koosneb väga erineva suurusega majandustest ning nende avatus pole sugugi mitte ühetaoline. Alljärgnev joonis (vt. Joonis 5) peaks andma proportsionaalse ettekujutuse euroala riikide majanduslikust avatusest.

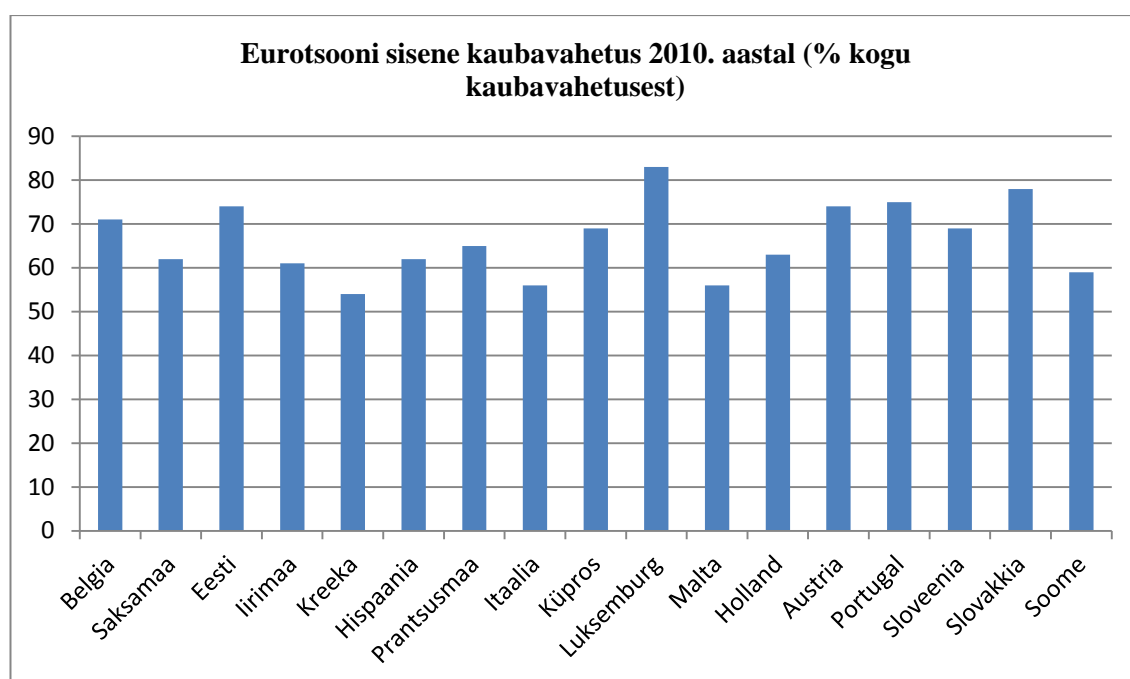
Joonis 5. Majanduse avatus euroalas 2011. aasta seisuga (ekspordi ja impordi suhe SKPsse, protsentides)

Allikas: Eurostat

Nagu jooniselt märgata võib, siis majanduse avatuse tase kõigub riigiti üsna palju. Astudes rahaliitu on sellise olukorra puhul peamisteks võitjateks väikesed ja avatud majandused, mille puhul ei kaasneks ujuva vahetuskursi kasutamisel majanduslikult stabiliseerivat efekti (Tavlas 1994: 219). Kõikumised vahetuskursis kajastuvad eelkõige ulatuslikes hinnakõikumistes ja destabiliseerivad majandust. Mida avatum ja väiksem on majandus, seda kasulikum on kasutada fikseeritud vahetuskurssi ja seda suurem on kasu rahaliidu moodustamisest (*ibid*: 227). Seega lähtudes antud teoreetilisest kriteeriumist, on valuutaliiduga ühinemine otstarbekas väikeriikidele (nt Eesti ja Iirimaa) kuid optimaalse valuutapiirkonna hüved ei rakenduks antud kriteeriumi kohaselt euroala suurriikidele (nt Saksamaa ja Hispaania).

3.5 Kaubaturgude integreeritus

Mida suurem on omavahelise kaubavahetuse maht (vt. Joonis 6), seda suurem on ühise valuuta kasutamisest tulenev kokkuhoid (Kulu & Pihor: 95). Optimaalset valuutapiirkonnast saadavad hüved sõltuvad suuresti kaubaturgude integreeritusest – mida tugevamalt on piirkonna riikide turud omavahel seotud, seda suurema majandusliku efekti annab valuutaliidu moodustamine.

Joonis 6. Eurosooni sisene kaubavahetus 2010. aastal (% kogu kaubavahetusest)
Allikas: Eurostat

Jooniselt on näha, et euroala sisene kaubavahetus moodustab väga suure osa riikide kaubavahetuse kogumahust. Seega võib järeldada, et kaubaturud on eurotsoonis omavahel väga tugevalt seotud, kriteeriumi täitmine on kinnitatud ning vähemasti antud tingimuse puhul korvavad rahaliidust saadavad hüved võimalikud kulud.

3.6 Fiskaalne integratsioon

Kui rahaliidu liikmed on omavahel fiskaalselt integreeritud, see tähendab, et olemas on fiskaalsete ülekannete mehhanism, mis võimaldab näiteks maksutulude erinevate liikmesriikide vahel ümber jagada, siis kahaneb erinevate majandusšokkide mõju valuutaliidu liikmetele (de Grauwe 2006:7). Tänu fiskaalsete ülekannete mehhanismide olemasolule, saavad riigid teha efektiivsemat koostööd, elavdamaks majandust ning jagades tulusid ümber suuremate ning väiksemate sissetulekutega alade vahel.

Fiskaalne integratsioon eurotsoonis peaks hõlmama endas maksusüsteemi unifitseerimist kui ka ühtse eelarve kehtestamist. Samuti peaks kasvama Euroopa Keskpanga roll, mis on küll sõltumatu, kuid mille üle omavad tuumikriigid, eesotsas Saksamaaga liialt suurt mõju (Baimbridge, Burkitt & Whyman 2002: 133;139). 17. liikmega valuutaliidus võivad osapoolte huvid kattuda ning kohati võivad valitsused lausa üksteisele vastu töötada. Sama kehtib ka Euroopa Keskpanga kohta, kellel puudub täielik koostöö kõigi valuutaliidu liikmetega (Baimbridge *et al* 2002: 134). Formaalselt on see küll olemas, aga nagu ennist mainitud, siis see koostöö võib olla kaldus teatud liikmesriikide poole. Selleks, et vähendada vastuolusid liikmesriikide vahel ja tulla paremini toime erinevate majanduslike probleemidega, on oluline roll fiskaalsel integratsioonil.

Tänaseks on seda mõistnud ka euroala liikmed ning võib väita, et suurema fiskaalse integreerituse suunas eurotsoon liigubki, olgugi et see teekond on olnud – ning on siiani – pikk ja vaevaline. Siiski üheks põhiliseks fiskaalset integratsiooni soodustavaks abinõuks on olnud Stabiilsuse ja Kasvu Pakt (*Stability and Growth Pact*), mis võeti vastu 1997. aastal (Verdun 2010: 331). See on oma olemuselt eeskirjadel põhinev raamistik, mille eesmärgiks on Euroopa Majandus- ja Rahaliitu kuuluvate riikide eelarvepoliitika kooskõlastamine. Pakt võeti vastu, et seada korda riikide rahandus, mis on majandus- ja rahaliidu nõuetekohase toimimise oluline tingimus. Tänaseks on pakti mitmeid kordi reformitud (vastavalt 2005. ja 2011. aastal), kindlustamaks, et

liikmesriigid peaksid kinni fiskaaldistsipliinist ning samal ajal järk-järgult suurendades fiskaalset integratsiooni (Stabiilsuse...). 2011. aasta reform – mida on nimetatud ka Euro Plus Paktiks – hõlmab endas nelja peamist eesmärki: suurema majandusliku stabiilsuse tagamine; töötuse vähendamine; konkurentsivõime suurendamine ning avalike finantside jätkusuutlikkuse tagamine. Viienda lisapunktina on veel välja toodud maksude ja maksumäärade ühtlustamise plaan (European 2011: 2-5).

Alus suuremaks fiskaalseks integratsiooniks eurotsoonis on loodud, kuid see saab õnnestuda ainult juhul, kui seda toetavad ka poliitilised jõud: nii riiklikud kui ka riigiülesed. Seega olemegi jõudnud meie viimase ning kõige olulisima kriteeriumi juurde. Rõhutatakse veelgi selle tingimuse tähtsust, käsitletakse poliitilist integratsiooni euroalas eraldiseisvas peatükis.

4. POLIITILINE INTEGRATSIOON EUROTsoonIS EHK POLIITILISE LIIDU TÄHTSUS VALUUTALIIDU TOIMIMISEL.

Poliitilise koostöö tulemusena on võimalik saavutada rahaliidu edukas toimimine vaatamata sellele, milline on teiste kriteeriumite täitmise tase (Tsoukalis 1998: 339).

Riikide vahelised majanduslikud erinevused ei pruugi kahjustada optimaalse valuutapiirkonna edukust, kui on olemas poliitiline tahe ning üksmeel. Poliitiline integratsioon on eduka valuutaliidu aluseks. Ajaloost on raske leida rahaliitu, mis oleks kestnud ilma tugeva keskvõimu või föderaalriikliku koostööta (Raig 2012). Ühtne poliitiline liit on võimeline looma soodsad tingimused fiskaalseks integratsiooniks ning neid tingimusi ka ellu rakendama. Niimoodi loodaks baas, mille pinnalt on võimalik saavutada ja edukalt täita ka teised, optimaalse valuutapiirkonna efektiivseks toimimiseks vajalikud tingimused.

Ühtne poliitiline liit suudaks tsentraliseerida olulise osa rahvuslikest eelarvetest: see võimaldaks luua fiskaalsete ülekannete süsteemi, mis oleks abiks eurotsooni liikmetele erinevate majanduslike kriisidega võitlemiseks (de Grauwe 2006:7). Lisaks aitaks suurem poliitiline integreeritus tagada eurotsooni suurema stabiilsuse: paljude liikmesriikide siseriiklikud otsused võivad omada olulist mõju ka teistele euroala liikmetele. Liikmesriigi otsus tõsta või langetada makse, muuta sotsiaal- või palgapoliitikat võib soodustada majandusšokkide teket eurotsooni siseselt. Näiteks Saksamaa palkade ühtlustamise poliitika 1999. aasta tõstis oluliselt Saksamaa konkurentsi Euroopa Majandus- ja Rahaliidus – ühtlasi ka maailmaturul – kui tegi seda teiste riikide arvelt, suurendades taaskord lõhesid liikmesriikide vahel (*ibid*).

Siiski on märgata, et Euroopa Liit on pingsalt hakanud otsima uusi poliitilisi kokkuleppeid suurema eelarve ja ühtsema maksupoliitika osas, lisaks ühiste valuutareservide loomise ja teistes rahaliidu stabiilsuse jaoks olulistest küsimustes.

Poliitilise integratsiooni olulisimaks näiteks võibki pidada ühisvaluuta kehtestamist. Lisaks erinevatele majanduslikele hüvedele, mis peaksid valuutaliidus esile kerkima, on Euro vastuvõtmine kasvatanud inimestes ning ka eurotsooni poliitilises liidus usku ja usaldust. See kõik võiks just kui viidata suuremale poliitilisele integratsioonile – ja teatud aspektis see kindlasti nii ka on – kuid see on kõigest „mündi“ üks pool. Äsja

nähtud kriis, mille tagajärjedest Euroopa siiani toibub tõi teravalt esile n-ö „terade ja sõkalde probleemi“. Üha selgemalt on hakanud välja paistma erinevused tuumikriikide ja perifeeria vahel ning seda nii poliitilistes kui ka majanduslikes aspektides. Euro järkjärguline kehtestamine majanduslikult nõrgemates Kesk- ja Ida-Euroopa riikides võib siduda need riigid küll tugevamini eurotsooni tuumikriikide külge, kuid samas süvendab ka poliitilisi erimeelsusi vanade ja uute liikmesriikide vahel. Erimeelsused aga ei soodusta kindlasti ühtse valuutaliidu arengut ning kahlemata pigem pärsivad seda.

Majanduspoliitilisest vaatenurgast on ühtne rahapoliitika ning muude poliitikate kooskõlastamine liikmesriikide vahel hädavajalik. Euroalal on kasutusel ühisraha ning toimub kaupade, teenuste, kapitali ja isikute piiranguteta liikumine — sellise majandusliku lõimumise korral mõjutavad ühes liikmesriigis langetatud (majandus)poliitilised otsused paratamatult teistes riikides toimuvat. Seega on vajalik mõista, millised huvid domineerivad eurotsoonis. Selle analüüsimiseks tuleb lähemalt uurida kahte poliitilist mudelit: valitsustevaheline kauplemine ning rahvusülene poliitika.

4.1 Valitsustevaheline kauplemine: Prantsuse-Saksa kokkulepe

Euroopa Majandus- ja Rahaliidu institutsiooniline struktuur kujunes sisuliselt välja valitsustevahelise kauplemise tulemusena. Strateegiliselt on parim positsioon „kauplemiseks“ valitsusel, kelle kaotused kokkuleppe mitte sõlmimisel oleksid minimaalsed – neil on läbirääkimistel eelis, niisugune valitsus ei pea looma kompromisse. Kuna nende positsioon on tugev, saavad nad dikteerida läbirääkimiste käiku ning suruda peale oma tahet. Teisalt, valitsus, kes kokkuleppe mittesõlmimisel jääks kaotajaks, on sunnitud tegema järelandmisi. Samas on oluliseks „kauplemise“ mõjutajaks ka otsustamis-, hääletamismeetod. Kui otsusele jõudmine peab olema ühehäälneline, siis on üldjuhul tulemuseks nn. paušallepe (*package deal*), kus võimalikult paljud valitsused soovivad teha nende jaoks soodsaid parandusi, muudatusi, saavutamaks maksimaalset kasu lõplikust lepingust. (Hix & Hoyland 2011:256)

Euroopa Majandus- ja Rahaliit oli esialgselt „Saksa plaan“. Konvergenstkriteeriumid, Euroopa Keskpanga iseseisvus ning üks peamisi eesmärke, hinnastabiilsus, olid kõik Saksa valitsuse peamised tingimused toetamaks Euroopa Majandus- ja Rahaliitu (Tsoukalis 1998: 340). Saksamaa valitsus lootis, et nende kriteeriumite abil saab

Euroopa Majandus- ja Rahaliidust optimaalne valuutapiirkond, kuna vaid vähesed riigid oleksid suutnud täita neid tingimusi ning seega oleks ühisvaluuta olnud sama stabiilne kui Saksa Mark. Saksamaa üleolekut valitsustevahelises kauplemises kinnitab ka asjaolu, et Saksamaa oli valmis vetostama kogu Euroopa Majandus- ja Rahaliidu edasise arengu, kui nende poolt esitatud peamisi nõudmisi ei rahuldataks. (Hix & Hoyland 2011:256)

Sisuliselt ainsaks vastujõuks Saksamaa valitsusele Euroopa Majandus- ja Rahaliidu loomisel oli Prantsusmaa, kes suutis sundida Saksamaa tegema üsnagi ebameeldivaid järeleandmisi. Üheks peamiseks motiiviks, miks Prantsusmaa otsustas Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga liituda, oli vastusseis Saksamaa majanduslikule ülemvõimule Euroopas. Kuuludes üle Euroopalisse valuutaliitu koos Saksamaaga, sai Prantsusmaa võimaluse senisest enam mõjutada Euroopa ning ka Saksamaa majandust. Tuues näite Prantsusmaa institutsioonilisest panusest, siis just nimelt selle riigi soov oli Euroopa Keskpanga nõukogu⁶ loomine, mis on potentsiaalselt võimeline Euroopa Keskpanga juhatuse liikmete otsustele vastu hääletama. Lisaks ka Euroopa Keskpanga presidendi valimise politiseerimine. (*ibid*: 257)

Antud lähenemise kohaselt on Euroopa Majandus- ja Rahaliidu arengu suurimateks mõjutajateks olnud Saksamaa ja Prantsusmaa, kelle vaheliste kokkulepete ja kompromisside tulemusena on sisuliselt paika pandud EMU institutsiooniline struktuur. Seega ei saa väita, et selline institutsiooniline korraldus esindaks võrdselt kõikide eurosooni liikmesriikide huvisid, millest võime ka järeldada, et optimaalsest valuutapiirkonnast tulenevad hüved ei saa antud lähenemise puhul maksimaalselt rakendada – huvide esindatus eurosoonis on ebaproportsionaalne. Saksa-Prantsuse huvide domineerimine euroalas ei aita eurosooni kui terviku arengule kaasa, vaid pigem pärsib seda ning suurendab lõhesid keskuse ja perifeeria vahel.

4.2 Rahvusülene poliitika: institutsioonid ja investorid

Teine peamine teooria on, et Euroopa Majandus- ja Rahaliidu põhilisteks kujundajateks olid rahvusülesed institutsioonid, kus suurt osakaalu omasid Euroopa Komisjon ja

---

⁶ Euroopa Keskpanga nõukogu on Euroopa Keskpanga tähtsaim otsuseid tegev organ. Nõukogusse kuuluvad kuus juhatuse liiget ja euroala seitsmeteistkümne liikmesriigi keskpanga presidendid. (Euroopa Keskpank 2009: 16)

keskpankurid. Üheks peamiseks keskseks jõuks osutus ka nii nimetatud Delors'i komitee, mis rõhutas järk-järgulist üleminekut ühisvaluutale ning oli mõjutas ka EMU institutsioonide loomist ja arengut (Hix & Hoyland 2011:256).

Ka Euroopa Keskpank ning keskpankurid mängisid antud lähenemise puhul olulist rolli. Liikmesriigid on delegeerinud osa oma otsustusõigusest, ülesannetest ja kohustustest Euroopa Majandus- ja Rajaliidu struktuuridele, eeskätt keskpankuritele ja Euroopa Keskpankale (*ibid* 257). Samas on Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanka põhikirjadega tagatud ametiisikute ja keskpankurite poliitiline sõltumatus, mis peaks kindlustama nende võimalikult erapooletu tegutsemise ja hoidma lahus rahvuslikud huvid euroala omadest (Euroopa Keskpank 2009: 14).

Üheks rahvusüleseks poliitika mõjutajaks ja kujundajaks oli ka rahvusvahelised investorid ning eksportijad, kelle jaoks oli kasulik vahetuskursside fikseerimine peamiste ekspordi- ning investeerimisturgudega. Lisaks oli neile meeltemööda võimalikult paljude liikmesriikidega ühisvaluuta piirkond, mis hõlbustaks eksportimist ning investeerimist. Saksamaa majanduses on oluline osakaal ekspordil ning sealsetel ametiühingutel on väga palju mõjuvõimu, mistõttu oleks Saksamaa valitsusel olnud raske nende huvidele selga keerata. Selline surve ei olnud omane ainult Saksamaale, nagu juba mainitud, siis vahetuskursside fikseerimist pooldasid paljud rahvusvahelised eksportijad ja investorid, mistõttu oli taoline mõjutamine omane ka teistele liikmesriikide valitsustele. (Hix & Hoyland 201: 257)

Sellise mudeli kohaselt on Euroopa Majandus ja Rahaliidu loomisse kõige suurema panuse teinud just rahvusülased tegutsejad, kelle huvides on euroala võimalikult suur integreeritus. See omakorda ühtib optimaalse valuutapiirkonna teooriaga ning soodustab eurosooni kui terviku arengut. Seega peaks rahvusülene poliitika rahvuslikud huvid tahaplaanile jätma, see soodustab nii poliitilist kui ka majanduslikku integratsiooni, mis on ühise valuutaliidu jaoks vitsaalne.

4.3 Merkozy huvid

Milline lähenemine siis eurosoonis domineerib? Nagu mitmete mudelite puhul ikka, on enamasti tegemist ideaaltüüpidega, reaalsuses võib alati märgata erinevate elementide, lähenemiste segunemist ja difusiooni. Seega ei saa väita, et euroala juhitakse ainult

ühel vaatenurgast lähtuvalt. Samas – eriti arvestades viimaste aastate sündmusi – võib üha enam märgata valitsustevahelise kauplemise, eeskätt Saksa-Prantsuse kokkuleppe domineerimist. Lugeses rahvusvahelises meedias kajastatud Euro tippkohtumisi on selgelt fookuses kaks riiki ning nende valitsusjuhid. Eurotsooni kajastavate artiklite illustreerimises domineerivad Saksa riigikantsleri, Angela Merkeli ning Prantsusmaa – nüüdseks juba endise – presidendi, Nicholas Sarkozy (ühis)pildid. Veelgi enam, meedia on ristunud nimetatud koosluse Saksa-Prantsuse abieluks: Merkozyks, mis on ka põhiline märksõna viimase aasta jooksul avaldatud artiklites eurotsooni kohta (Cooper 2011). Rahvusülest institutsioonide arvamusi ja kommentaare eurotsooni puudutavate artiklite osas aga napib.

Selline vahekord ei valitse ainult meedias. Saksa-Prantsuse kahepoolset kohtumist, kus püütakse leida lahendusi euroala võlakriisile ning järjest nõrgenevale Euroopa majandusele on vaid mõned näited. Lisaks on märgata Saksa-Prantsuse teatavat survet poliitiliselt sõltumatule Euroopa Keskpangale: tehes seda siis abi palumise vormis või hoopis soovitudes uusi ettepanekuid (Soe-Suren 2012). Koostöö Euroopa Keskpanga ja eurotsooni liikmesriikide vahel on kahtlemata vajalik: liikmesriigid ning Keskpank peaksid käima ühte sammu, täiendama üksteist, sest nii suudetaks efektiivselt taastada eurokriisist ning kindlustada euroala jätkusuutlik areng. Raske oleks ka väita, et rahvusülesed institutsioonid peaksid eirama eurotsooni kahe kõige võimsama riigi soovitusi ja nõuandeid, kuid tahes-tahtmata kipub jääma mulje, et ülejäänud osapoolte rolliks on vaikselt sabas sörkimine ning „peremeestele“ mitte jalgu jäämine. Selline olukord, kus euroala tulevikku määravad kahe suurriigi omavahelised kompromissid ja kauplemine, ei soodusta aga poliitilist integratsiooni ega eurotsooni kui terviku arengut. Parafraseerides tuntud poliitökonoomisti ning Leuveni ülikooli professori Paul de Grauwe sõnu, siis olgugi, et rahvuslikel valitsustel on eurotsoonis oluline roll, kuid paraku kiputakse seda üle tähtsustama – samal ajal alahinnates erinevate rahanduspoliitiliste institutsioonide, eeskätt Euroopa Keskpanga, tähtsust ning mõju (de Grauwe 2010: 10).

Poliitilise integratsiooni madalseisu kinnitab ka eurovastasuse kasv ning euroala ja Euroopa Liidu suhtes kriitiliselt meelestatud parteide populaarsuse kasv – olgu selleks siis eurovastaste Põlissoomlaste võimule tulek Soomes või Slovakkia vastusseis Kreeka

päästefondi sissemaksele (Tubalkain-Trell 2011; Raig 2012). Eurokriis on olnud soodsaks pinnaseks eurovastasuse tekkeks ja levikus: lisaks riikidevahelistele ebakõladele, on ka erinevate liikmesriikide kodanike nägemused ja arvamused euroala kohta vastakad. Ei taha PIIGS⁷ riikide kodanikud leppida uute kasinusmeetmetega ega võtta vastutust valitsuse tehtud vigade eest. Seevastu on ülejäänud Euroopa maksumaksjatel raske mõista, miks just nemad peavad teiste vigasid kinni maksma. Tekkinud on paradoksaalne olukord, kus riiklikud valitsused ja rahvusülesed institutsioonid üritavad rääkida üle Euroopalikust solidaarsusest ja abivajajate aitamisest, samal ajal kui maksumaksjatele osutub selline mõtteviis arusaamatuks või koguni vastuvõetamatuks.

Paraku tuleb tõdeda, et ka poliitilise integratsiooniga euroalas – ning ka Euroopas üldiselt – lood kehvasti. Eurokriis on lõonud tugeva kiilu tuumiku ja perifeeria vahele. Saksa-Prantsuse huvide domineerimine ning eurovastasuse kasv ei soodusta kuidagi poliitilist integratsiooni ega euroala jätkusuutlikku arengut.

4.4 Järeldused

Analüüsitud seitsmest kriteeriumist täitis eurotsoon vaid ühte tingimust, milleks oli kaubaturgude integreeritus. Mõõndusega võib siia lisada ka inflatsioonimäärade sarnasuse, eeldusel, et liikmesriigid ja Euroopa Keskpank jätkavad pikemas perspektiivis inflatsiooni ohjeldamisega. Kuigi ka hindade paindlikkus euroalas sai positiivse hinnangu, siis palgad olid aga paraku jäigad. Seega ei saa palkade ja hindade paindlikkuse kriteeriumit lugeda tarvilikul määral täidetuks, et rakenduksid optimaalsest valuutapiirkonnast tulenevad hüved.

Ülejäänud tingimused: tootmistegurite ja kapitali mobiilsus, majanduse avatus ja suurus, fiskaalne integreeritus ning poliitiline integratsioon, ei ole piisavad, et euroala saaks nimetada optimaalseks valuutapiirkonnaks. Silmas tuleb pidada asjaolu, et kõik kriteeriumid ei peagi olema sajaprotsendiliselt täidetud – tugev poliitiline liit suudaks tagada rahaliidu efektiivse toimimise ka võrdlemisi erinevate piirkondade ning majanduslike näitajate puhul. Just sellest tugevast ja ühtsest poliitilisest liidust eurotsoonil hetkel vajaka jääbki. Vastuolud keskriikide ja äärealade vahel, Saksa-

---

⁷ PIIGS riikideks kutsutakse kõige raskemas majanduslikus olukorras olevaid liikmesriike euroalas. Nendeks on Portugal, Iirimaa, Itaalia, Kreeka ja Hispaania.

Prantsuse huvide domineerimine ning mõistmatus liikmesriikide valitsuste ja kodanikkonna vahel ei soodusta kuidagi poliitilist integratsiooni – see omakorda on aga euroala jaoks hädavajalik, sest tugev poliitiline integreeritus liikmesriikide vahel suudaks luua valuutaliidu jaoks tarviliku aluspinna, millelt oleks võimalik juba edukalt edasi liikuda.

Tuleb tunnistada, et Euroopa Majandus- ja Rahaliit on oma loomisest saadik paistnud silma pigem poliitilise kui majandusliku projektina – see on Euroopa integratsiooni lipulaev. Kuid viimasel ajal on hakanud need poliitilised jõud vaibuma ning „lipulaev“ on jäänud seisma. Kuhu edasi on raske prognoosida, kuid selleks, et tagada euroala pikaajaline jätkusuutlikkus, on tarvis mahukaid poliitilisi ja fiskaalseid reforme. Paraku on need valijate silmis ebapopulaarsed ning see kahandab ka liikmesriikide tahet neid ette võtmaks. Seega olemegi praeguseks jõudnud paradoksaalsesse olukorda, kus üheltpoolt mõistetakse suurema fiskaalse integratsiooni vajadust, kuid poliitilist toetust ja valimisolekut selleks napib.

Analüüsi kokkuvõtteks peab nentima, et eurotsoon ei ole antud hetkel optimaalne valuutapiirkond ning vaadates praegust poliitilist meelsust ja tahet euroalas, ei paista seda ka lähiajal juhtuvat. Mida on meil siis oodata, olles lunastanud viimase pileti „Titanicule“? Tuleb lihtsalt loota, et seekord märkavad kaptenid jäämäge enne, kui on liiga hilja. Eurotsoonil kui ideel, ei ole midagi häda – see ei ole määratud läbi kukkuma. Kuid see nõuab senisest palju enamal määral koostööd ning seda just rahvusülese poliitika näol. Optimaalse valuutapiirkonna teooria kohaselt, oleks otstarbekas, et enamik majandusküsimusi kuuluksid rahvusüleste institutsioonide, näiteks Euroopa Liidu ja Euroopa Keskpanga ainupädevusse, kus seistakse eurotsooni kui terviku huvide eest, jättes tahaplaanile rahvusliku poliitika. Hetkel, mil euroalasse kuulub juba 17. riiki on ülimalt oluline, et kõik osapooled teadvustaksid endale majanduslike ning poliitiliste muutuste, reformide vajalikkust, sest – parafraseerides Prantsusmaa endise presidendi Nicholas Sarkozy sõnu – kui eurotsoon ebaõnnestub, siis põrub ka Euroopa (Sarkozy 2010, viidatud Murlon-Druol 2011: 8 kaudu).

KOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö keskmeks oli eurotsoon ning selle vastavus optimaalse valuutapiirkonna teorialele. Esimene peatükk andiski ülevaate antud teooriast, millele 1961. aastal pani aluse Robert Mundell. Ühtlasi selgitati optimaalse valuutapiirkonna tulusid ja kulusid ning toodi välja seitset peamist kriteeriumi, mis peavad olema optimaalse valuutaala efektiivseks toimimiseks täidetud.

Seejärel heideti pilk eurotsooni ajalukku ning selgitati Euroopa Majandus- ja Rahaliidu kujunemist, mis oli sissejuhatuseks empiirilisele osale, kus vaadeldi optimaalse valuutapiirkonna teooria rakendumist praktikas: euroala näitel.

Kolmandas osas olidki vaatluse all seitse optimaalse valuutapiirkonna kriteeriumi: hindade ja palkade paindlikkus; tootmistegurite mobiilsus; inflatsioonimäärade sarnasus; majanduse avatus ja suurus; kaubaturgude integratsioon ning fiskaalne ja poliitiline integreeritus. Optimaalse valuutapiirkonna teooria kohaselt tuli otsus, kas kuuluda rahaliitu või mitte, langetada lähtuvalt sellest, kas paraneb majanduse efektiivsus või kahaneb üldine stabiilsus – seda nii poliitilises kui ka majanduslikus mõttes. Analüüsi käigus selgus aga, et fikseeritud vahetuskurss ei ole kõigi liikmesriikide jaoks optimaalne ning vajalike kriteeriumite täitmine on ebapiisav, seega peab järeldama, et püstitatud hüpotees leidis kinnitust: eurotsoon ei ole optimaalne valuutapiirkond, sest saadavad tulud ei kompenseeri kulusid.

Töös toodi välja ka asjaolu, et kõik kriteeriumid ei peagi olema täielikult täidetud. Ühtne ning tugev poliitiline liit suudaks tagada optimaalse valuutapiirkonna efektiivse toimimise ka siis, kui tingimuste täitmine on ebapiisav. Kui liikmesriigid on valuutaliidus omavahel tihedalt poliitiliselt integreeritud, on sellelt pinnaselt võimalik edasi liikuda, saavutamaks teiste kriteeriumite täitmine. Neljanda peatüki analüüsist selgus aga, et liikmesriikide poliitiline integreeritus euroalas on nõrk ning ka tahet suuremaks koostööks napib. Vaadeldes kahte poliitilist mudelit: valitsustevaheline kauplemine ning rahvusülene poliitika, võib järeldada, et euroalas domineerivad peamiselt Saksamaa ja Prantsusmaa huvid, mis takistavad eurotsooni kui terviku arengut.

Selleks, et rakenduksid optimaalse valuutapiirkonna teooriast tulenevad hüved, on tarvis nii poliitilisi kui majanduslikke muutusi. Paraku on aga praeguse euroala poliitilise integreerituse juures äärmiselt raske neid muutusi ellu viia. Selleks, et eurotsoon saaks optimaalseks valuutapiirkonnaks, peaks kasvama riikidevaheline poliitiline ning majanduslik integreeritus, lisaks peaks senisest suurem tähtsus olema rahvusülestel institutsioonidel, mis jätaksid tahaplaanile rahvuslikud huvid.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et eurotsoon ei ole optimaalne valuutapiirkond ning paraku ei paista seda ka lähiajal juhtuvat.

KASUTATUD KIRJANDUS

Arpaia, A; Pichelmann, K. Nominal and real wage flexibility in EMU. *European Economy: Economic Papers*. Brüssel. No. 281. Juuni 2007.

Baimbridge et al = Baimbridge, M; Burkitt, B; Whyman, P. „The Bank that Rules Europe: The ECB and Central Bank Independence“, kogumikus „*The Eurosceptical Reader 2*“ ed. Holmes, Martin. Chippenham: Palgrave. 2002, lk. 121-139

Bonin et al = Bonin, H; Eichhorst, W; Florman, C; Hansen, M. O; Skiöld, L; Stuhler, J; Tatsiramos, K; Thomasen, H; Zimmermann, F. K. Geographic mobility in the European Union: Optimising its economic and social benefits. European Commission. Aprill 2008.

Broyer et al =Broyer, S; Caffet, J-C; Martin, D. V. Low labour mobility is more than ever an obstacle to euro-zone cohesion. Natixis. *Flash Economics*, No. 24. Jaanuar 2011.

Cohen, J. B. „Optimum Currency Area Theory: Bringing the market back in.“, kogumikus „*International Trade and Finance*“ ed. Cohen, J. B. Cambridge: Cambridge University Press. 1998, lk. 216-244

Cooper, R. Merkozy: marriage of convenience between French and German leaders becomes internet search term. *The Economist*. 7, detsember, 2011.

Coppin et al = Coppin, L; van der Hallen, P; Ester, P; Fourage, D; Geerdes, S; Schömann, K. Mobility in Europe: Analysis of the 2005 Eurobarometer survey on geographical and labour market mobility. ed. Vanderbande, T. European Commission. 2006

de Grauwe, P. On Monetary and Political Union. University of Leuven. Mai, 2006

de Grauwe, P. The Finacial Crisis and the Future of the Eurozone. *Bruges European Economic Policy Briefings*. No. 21. 2010, lk. 1-17

Dinan, D. *Europe Recast: A History of European Union*. London etc: Palgrave Macmillian. 2004

Duisenberg, F. W. Euro kui integratsiooni ja konkurentsi katalüsaator Euroopa Majandus- ja Rahaliidus. *Kroon & Majandus*. No. 1. 2002.

Euroopa Keskpank...= Euroopa Keskpank, Eurosüsteem, Euroopa Keskpankade Süsteem. 2009. http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_et_webet.pdf

European...= European Council. Conclusions. Brüssel, Aprill 2011. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/120296.pdf

Eurostat = Euroopa Komisjoni statistikaamet. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database , vaadatud 06.05.2012

Fleming, M. J. “Wider Exchange Margins”, kogumikus „*Essays in International Economics*“ ed. Johnson, G. H. Cambridge: Harvard University Press. 1971, lk. 327-352.

Friedman, M. “The Case for Flexible Exchange Rates“, kogumikus „*Essays in Positive Economics*“ ed. Irwin, D. R. Chicago: University of Chicago Press. 1953, lk. 157-203

Hix, S; Hoyland, B. *The Political System of the European Union*. London: Palgrave Macmillian. 2011

Kenen, P. The Theory of Optimum Currency Areas. An Eclectic View. *Monetary Problems in the International Economy*. ed. Mundell, R. A., & Swoboda, A. K. Chicago: University of Chicago Press. 1969, lk. 41-60.

Kulu & Pihor. EL Raha- ja Fiskaalpoliitika. Tartu. 2010

Majandus- ja rahaliit. Euroopa Keskpank. <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.et.html#stage1>

Mourlon-Druol, E. The Euro Crisis: A Historical Perspective. The London School of Economics and Political Science. Juuni 2011.

McKinnon, R. I. Optimum Currency Area. *The American Economic Review*. September 1963, lk. 717-725.

- Melitz, J.** A Suggested Reformulation of the Theory of Optimal Currency Areas. CEPR Discussion Paper No. 590. Oktoober 1991.
- Mintz, N. N.** Monetary Union and Economic Integration. *The Bulletin*. New York University. Aprill, 1970.
- Mongelli, F. P.** „New“ Views on the Optimum Currency Area Theory: What is EMU Telling Us? European Central Bank. Working Paper No. 138. Aprill, 2002.
- Mundell, R. A.** A Theory of Optimum Currency Areas. *The American Economic Review*. Märts 1961, lk. 657-665.
- Raig, I.** ESM, Eesti Põhiseadus ja majandusteooriad. Aprill, 2012. <http://www.tlu.ee/files/arts/13062/ESM,%20aa7042d9f19962e39e9c90b11500cc8e.pdf> , vaadatud 06.05.2012.
- Ricci, L. A.** A Model of an Optimum Currency Area. *Economics: The Open-Access, Open-Assessment E-Journal*. Vol. 2. Märts 2008.
- Soe-Suren, K.** Merkozy: Euroopa abifond peab muutuma efektiivsemaks. Äripäev, 9. jaanuar 2011.
- Tavlas, G. S.** .The Theory of Monetary Integration. *Open Economies Review*. Vol. 5 No. 2. 1994, lk 211-230.
- Tchinkov, I.** The Effect of the Euro on Price Flexibility. Simon Fraser University. Mai 2008.
- Tsoukalis, L.** „Economic and Monetary Union: The Primacy of High Politics“, kogumikus „*The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*“ ed. Nelsen, F. Brent; Stubb, C-G. Alexander, Boulder: Lynne Rienner Publishers. 1998, lk. 335-344
- Tubalkain-Trell, M.** Soome valimistulemus seab ohtu Portugali päästepaketi. Delfi, 18. aprill 2011. <http://majandus.delfi.ee/news/uudised/soome-valimistulemus-seab-ohtu-portugali-paastepaketi.d?id=44283561> , vaadatud 01.05.2012

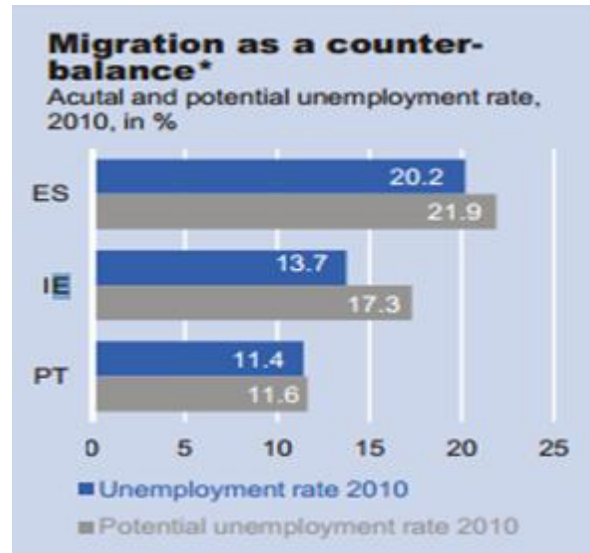
Stabiiluse...= Stabiiluse ja kasvu pakt. Euroopa Komisjon.
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_et.htm ,
vaadatud 05.05.2012

Verdun, A. „Economic and Monetary Union“, kogumikus „*European Union Politics*“
ed. Cini, M; Borragan, P-S. N. Oxford etc: Oxford University Press. 2010, lk. 325-338

Weimann, M. OCA theory and EMU Eastern enlargement – An empirical application.
Deutsche Bank Research. No. 8, Aprill 2003

LISA 1

Mobiilsuse positiivne mõju

Allikas: Broyer *et al* 2011: 14

LISA 2

EURES-e tööpakkumised

Eures job offers

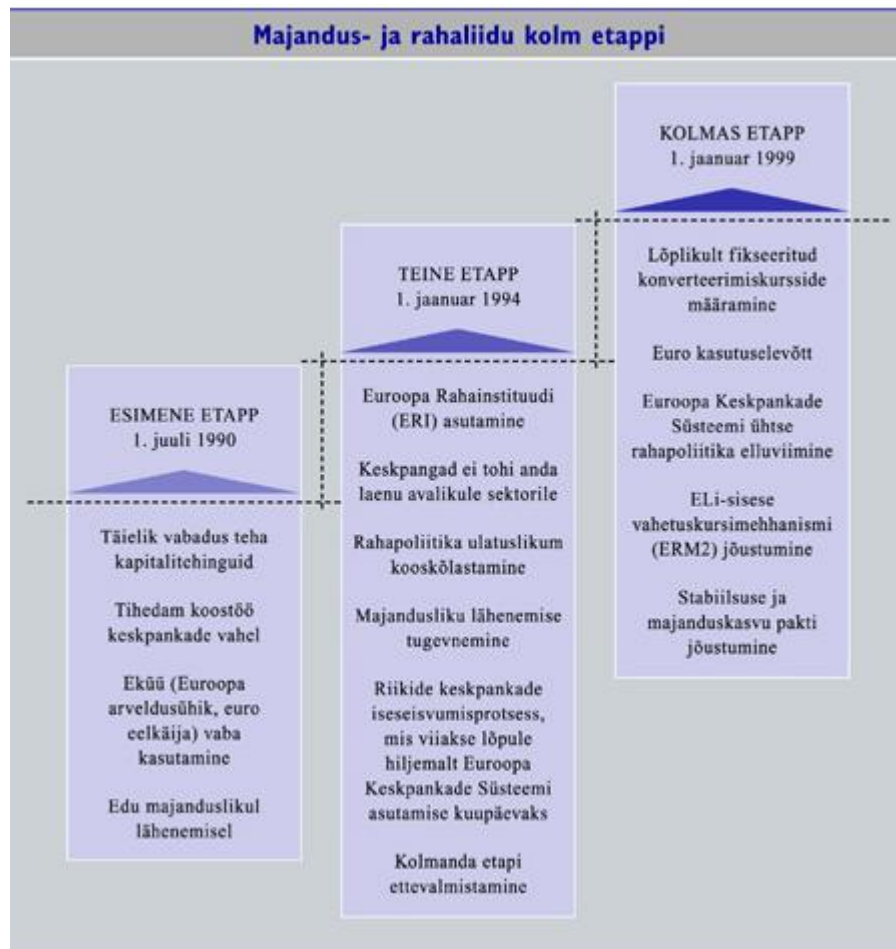
Country	Number of job offers*
Germany	250,841
Netherlands	36,567
France	34,778
Austria	25,239
Finland	10,120
Slovakia	2,091
Portugal	1,842
Belgium	1,833
Ireland	1,473
Cyprus	1,120
Italy	856
Greece	727
Slovenia	578
Luxembourg	305
Spain	229
Malta	50

* 30 December 2010

Allikas: Broyer *et al* 2011:13

LISA 3

Euroopa Majandus- ja Rahaliidu kolm etappi

Allikas: Majandus- ja rahaliit

Eurozone as an Optimal Currency Area – The Importance of Political Integration in the Functioning of Currency Union.

Joosep Raudsepp

SUMMARY

The aim of my bachelor thesis was to explore and analyze the euro area according to optimal currency theory. The first part of this thesis gave an overview about the theoretical background, brought out and explained seven main criteria which have to be met in order to create currency union. Furthermore it also viewed the costs and benefits which might occur when adopting single currency and joining the monetary union.

The empirical part focused on putting the theory into practice. All seven previously mentioned criteria – price and wage flexibility, factor mobility, degree of economic openness, market integration, similarities of inflation rates and finally, fiscal and political integration were analyzed according to euro area and its member states. As a result of this I found out that only two criteria were more-less fulfilled: these were market integration and similarities of inflation rates. Other criteria were not met and therefore my hypothesis was confirmed: eurozone is not an optimal currency area.

I also dedicated whole chapter to the most important criteria: political integration, where I analyzed which interests dominate in the euro area and who benefits from it. I explained two main political models which have influenced eurozone the most. These models were intergovernmental bargaining, a Franco-German deal and supranational politics, international institutions and investors. As a result I found out that the most influential actors in euro area are Germany and France, whose interests dominate in the currency union. Unfortunately this does not benefit the union as a whole and is beneficiary only to the main actors in the euro area. In order to eurozone to function properly the main actors should be supranational instead of intergovernmental.

To conclude I must admit that at this moment euro area is definitely not an optimal currency area and as long as there is a lack of political will and integration, the eurozone will not fit to be one also.